

divadlo **fxš** aldy

POPRASK NA LAGUNĚ

Carlo Goldoni

Pizza, komedie, Itálie.

DFXŠ

Určeno pro všechny ročníky STŘEDNÍCH ŠKOL

Vhodné k doplnění a prohloubení vědomostí z **literatury**: „povinná“ literatura tou nejpřitažlivější zábavnou formou.

O čem se dozvíte víc: klasika světové dramatiky, 18. století v umění, commedia dell'arte, Goldoni a Gozzi, od klasicismu k romantismu. Inscenace je ideální příležitostí k seznámení s kouzlem divadla jako živoucím organismem a součástí dnešní kultury.

Co vás bude bavit: Středoškoláky baví drsná režijní poetika, blízká filmu, a nadsázka vášnivých nedorozumění dospívajících postav v podání K. Baranové, T. Váhaly, J. Albrechta a M. Foitové.

Goldoni (1707–1793) patří vedle Molièra, Shakespeara či Gogola k autorům nejhranějších klasických komedií. *Poprask na laguně* (1762) je jedna z jeho nejoblíbenějších her. Autor čerpal z vlastní zkušenosti s pomocnou prací u soudu. Hádky rybářských žen a rvačky jejich mužů se dostanou až k soudci, v záplavě temperamentních výpovědí lze však těžko hledat pravdu. Goldoniho rozkošná přehlídka lidských charakterů a nezkrotných vášní v liberecké inscenaci dýchá atmosférou italského filmového neorealismu.

Délka představení: 02:30:00 | Premiéra: 29. 01. 2016

Překlad: Jaroslav Pokorný

Úprava a režijní koncepce: Ivan Rajmont

Režie: Martin Černý

Scéna: Martin Černý

Kostýmy: Marta Roszkopfová

Dramaturgie: Tomáš Syrovátka

Patron Toni: JAROMÍR TLALKA, Paní Pasqua: JANA HEJRET VOJTKOVÁ, Lucietta: KAROLÍNA BARANOVÁ, Titta-Nane: MICHAL MALÉŘ, Beppo: TOMÁŠ VÁHALA, Patron Fortunato: MARTIN POLÁCH, Paní Libera: MARKÉTA TALLEROVÁ, Orsetta: JANA STRÁNSKÁ, Checca: MICHAELA FOITOVÁ, Patron Vincenzo: LADISLAV DUŠEK, Toffolo: JAKUB ALBRECHT, Isidoro: TOMÁŠ IMPSEIL, Komisař: JAKUB KABEŠ, Čahoun: JAKUB CHROMEČEK, Námořník: JAROSLAV NĚMEC / DOMINIK ZSIGA

divadlofxšaldy

Metodický list pro pedagogy

Díky divadelnímu zážitku se studenti přímo setkají s klasikou světové dramatiky a zjistí, že jim je blízka.

Pro dospívající generaci je důležité každé střetnutí s **živou kulturou**. Sami nejsou často ochotni číst, ale na jevišti **díky přesvědčivosti hereckého umění zaprášená povinná literatura ožívá** a lze si ji zblízka osahat. Nelze srovnávat s filmovými a televizními adaptacemi! Ty jsou uzavřené v jiném světě a nechávají diváka pohodlně pasivního. Naproti tomu divadlo svou **bezprostřední přítomností** nutí diváka k **aktivnímu** vnímání. Dnešní mladí lidé se proto v divadle mohou naučit **skutečně vnímat**. A nejde jen o vnímání, které jim umožní objevit svět literatury a pochopit hlubší smysl **čtení**. Nejde o nějakou prvoplánovou vzdělávací funkci nabízeného divadelního představení. Bez rozvíjení této **základní lidské schopnosti – schopnosti vnímat** – nelze studenty vůbec vzdělávat. A každý pedagog bezpochyby přivítá **vnímavější**, tedy kultivovanější publikum ve svých školních lavicích. Škola a divadlo jsou odjakživa úzce svázané kulturní instituce. Viz téma a kontext hry.

Téma hry: o čem to je?

POUHOPOUHÉ NIC JAKO NÁMĚT

Sám autor o komedii praví, že „není o ničem“. Námětem jsou totiž skutečně **nicotné spory a tahanice** a potyčky svérázných obyvatel jedné italské rybářské vesničky. Jejich nesmiřitelné i srdečné povahy a všední život jsou zachyceny velmi věrně, syrově, až **filmařsky podrobně**, a současně s **groteskní nadsázkou**.

VÁŠNIVÉ POULIČNÍ HÁDKY Z NUDY

Ženy a dívky ze dvou domů naproti sobě se baví a čekají na své muže, Lucietta (zasnoubená s rybářem Titta-Nane), flirtuje s rybářem Toffolem a vyprovokuje žárlivost Checchy odnaproti. **Z bezvýznamné provokace, jakoby z nudy, se rozvine rvačka žen**, do které se vzápětí připlou a zapojí i všichni muži po návratu z práce. Tři mladé páry (Lucietta Karolíny Baranové a Titta-Nane Michala Maléře, Orsetta Jany Stránské a Beppo Tomáše Váhaly, Checcha Michaely Foitové a Toffolo Jakuba Albrechta) se neustále vášnivě hádají a neobratně usmířují za povyku obou rodin, **přes ulici létají hrnce a talíře**. Toffolo si stěžuje u místního soudu a mladý soudní adjunkt Isidoro (Tomáš Impseil) se marně snaží celý spor vyšetřit. Všichni spolu nakonec oslaví tři svatby, ale konec hádek proto jistě nehrozí.

PŮDORYS SITUACE – DVA NEPŘÁTELSKÉ DOMY, DVA RODY

Tento klasický dramatický půdorys známe třeba ze slavné **Shakespearovy tragédie Romeo a Julie**, kde láska nejmladší generace nakonec smíří odvěké nepřátelství rodů. V *Poprasku na laguně* právě hašteření dospívajících mladších sester spouští další a další rvačky celých klanů, které se rvou o malichernosti prostě odjakživa, protože **mezi jejich domy je taková příhodná scéna – totiž ulice**. Proč se hádat za dveřmi kuchyně nebo ložnice, když můžeme mít daleko větší publikum? Není nad pořádný šťavnatý skandál a veřejné praní špinavého prádla.

divadlofxšaldy

KRUTÁ NADSÁZKA, BLÍZKÁ DOSPÍVAJÍCÍ GENERACI

Komedie pronikavě vystihuje nepochopitelnou lidskou potřebu svážit se a přit o cokoli, až původní důvod střetu mizí v nekonečném kolotoči vzájemných útoků – provokací, rýpanců, urážek, pomluv, zkrátka čehokoli, čím bychom „protistraně“ rychle ublížili. **Režisér Ivan Rajmont** ve své koncepci zdůraznil téměř **naturalistickou syrovost zobrazení** těchto **nevysvětlitelných `nízkých pudů`** nepatrných lidiček, inscenace připomíná italský filmový neorealismus šedesátých let. **Předvádí iracionální sousedské spory s krutou přesností a nadhledem**, jaké dnešní dospívající generaci baví a jsou jim blízké. Herci se na rvačkách skutečně `vyřádili` a jednotlivé **scény jsou skvělou ukázkou komediálního rozehrání situace** s partnery v prostoru, což znamená, že herecké výtvoř – jednotlivé postavičky a jejich skandální výstupy – jsou k popukání směšné.

VZDÁLENÁ ITÁLIE NEBO `ITÁLIE` U NÁS DOMA

Goldoni byl hrdý na to, že zachytil `skutečný život` konkrétních lidí z velmi zvláštní oblasti Itálie, dokonce se držel jejich **skutečného nářečí**. Liberecká inscenace **italské ovzduší a horké povahy** záměrně zdůrazňuje. Můžeme mít proto pocit, že se tu jedná o životě velmi odlehlém, že se nás to osobně **netýká**. Itálie zavání exotikou, na jevišti vždycky vděčnou. Kupodivu snad právě proto se dokážeme zasmát **malosti a zaslepené ubohosti**, která není omezená na jednu italskou vesnici, je naopak **pro lidi typická** – a známe ji dobře z vlastního života.

KDO SI ZAČAL? KDO SE PRVNÍ OMLUVÍ?

Nejmladší diváci dobře znají nesmyslné a **nekonečné vzájemné škádlení, hašteření a zlobení** mezi kamarády, sourozenci a zamilovanými, ze kterého je často **nemožné vystoupit** už proto, že **nikdo neví, proč začalo**, a kdo by měl skončit a omluvit se jako první. Když se dokážeme v divadle téhle odvěké lidské zarputilosti zasmát, pomáhá nám to **získat nadhled** v podobných všedních situacích v našem vlastním životě.

Kontext hry – kdo je autor?

CARLO GOLDONI (1707–1793)

Narodil se v Benátkách, vystudoval (1718–1721) jezuitské gymnázium. Roku 1721 se přidává k herecké společnosti, která právě vystupuje v budoucím dějišti *Poprasku na laguně*, v městečku Chioggia. V letech 1723–1731 s přestávkami studuje práva. Od roku 1734 tvoří scénáře pro kočovné společnosti, je dokonce i divadelním ředitelem, píše hry a libreta, věnuje se však i právní praxi.

Roku 1738 uvádí *Světáka Jeronýma* a pro hlavní postavu hry **píše pevný text**. Poprvé tak **opouští dobové konvence improvizované komedie typů**, nazývané **commedia dell'arte**. Tato oblíbená italská renesanční komedie měla starobylé kořeny v antickém mimu. Herci v ní celý život hráli jeden ustálený komický typ (např. sluhu Harlekýna, služku Kolombínu, kupce Pantalona) a jednotlivá představení se držela jen velmi přibližné osnovy a dialogy herci volně improvizovali.

Roku 1745 vzniká jedna z Goldoniho nejslavnějších her – *Sluha dvou pánů*. Na konci čtyřicátých let zanechává právní praxe a získává místo divadelního autora, na počátku padesátých let uvádí jednu hru za druhou, např. *Mirandolinu*, *Lháře*, *Náměstíčko* či *Treperendy*. Stále prosazuje divadlo, které se opírá o psaný text, chce vytlačit z jeviště commedii dell'arte.

divadlofxšaldy

Od roku 1757 Goldoni polemizuje o divadle s **Carlem Gozzim**, nejúspěšnějším dramatikem své doby v Itálii. Goldoni směřuje ke komedii charakterů, umístěné v současných reáliích. Gozziho hry (např. Král jelenem, Turandot) jsou pohádkové, odehrávají se ve světě fantazie. Spor dramatiků rozsoudilo publikum ve prospěch pohádek, ačkoli Goldoniho komedie byly také velmi oblíbené.

Roku 1762 je s velkým úspěchem uvedena premiéra *Poprasku na laguně*. Goldoni opouští Itálii a přijme pozvání do Paříže, aby působil ve slavné Italské komedii (Comédie Italienne). Vyučuje italsky sestry Ludvíka XVI. Umírá ve vysokém věku, téměř 86 let, jeho dílo čítá přes 200 titulů.

VZNIK POPRASKU NA LAGUNĚ

Goldoni v městečku Chioggia (v dialektu Chiozza, nedaleko Benátek) jako mladík žil a **působil u místního soudu podobně, jako Isidoro** v komedii; také musel bezradně čelit stížnostem a řešit nepochopitelné šarvátky rybářů a jejich žen. Sám říká, že tyto svérázné postavičky „**kreslil podle přírody**“. Scény, kdy na sebe ženské křičí a perou se před domem, jako by byly původně **odposlechnuty** (s patřičným scénickým citem) **přímo na ulici**. Nebyl jedním z nich, sám byl vzdělaný, ale byl vášnivý (divadelní) **pozorovatel**.

Právě **konkrétní podrobnosti charakterů** a prostředí byly důvodem, proč prosazoval v divadle **pevný text**. V improvizované komedii se podrobnosti stíraly k **zobecněným typům, maskám**. Konkrétní detaily tyto postavy získávaly jedinečně z osobností svých představitelů, z jejich osobního hereckého původu. Goldoni tak do komedie vnášel jakousi **přirozenou tendenci k realismu**, k zobrazení nějaké odpozorované skutečnosti. *Poprask na laguně* tento přirozený realismus velmi zřetelně obsahuje – v galerii prapodivných postaviček. Snad proto hra přitahovala **italské neorealisty** – a k jejich stylu odkazuje také koncepce liberecké inscenace.

Pracovní listy pro studenty – doporučujeme vybrat si, co Vás zaujme, rozdat otázky (přiměřeně složité pro Vaši třídu) den před představením, nechat studenty samostatně zpracovat a odpovědi diskutovat den po představení. Nejedná se o test ani o rychlostní či jinou soutěž. Předkládáme náměty pro přemýšlení a diskusi. Podstatné je samostatné vnímání a uvažování. Pokud máte na zpracování nebo závěrečnou diskusi málo času, můžete úkoly studentům rozdělit.

Pracovní list pro studenty

Pokuste se samostatně odpovědět na otázky, zapište si odpovědi a potom sdílejte a diskutujte se svým pedagogem a se skupinou.

1. Vyhledejte si alespoň **zběžné informace o autorovi Poprasku na laguně**, Carlu Goldonim. Zapište si, co Vám připadá důležité, a vzájemně si zprávy se spolužáky doplňte.

2. Víte, jak vypadala italská renesanční **improvizovaná komedie typů**, nazývaná **commedia dell'arte**? Byla to živelná komedie s prastarými kořeny, sahajícími až k antickému mimu. Stála na hereckém mistrovství, schopnosti bleskově reagovat na partnera na jevišti a rozvíjet danou situaci podle nálady v publiku. Herci byli často velmi vzdělaní a psali básně. Italští komedianti od renesance kočovali po celé Evropě a jejich umění inspirovalo celou řadu divadelníků (například Molière) až do dneška. Zjistěte si o commedii dell'arte nejpodstatnější fakta, zapište si je v bodech a sdílejte se skupinou. Vyberte si jeden z ustálených komických typů, zapamatujte si jeho jméno a popište ho ostatním. Jak se pozná? Jaké má vlastnosti? Co obvykle dělá?

divadlofxšaldy

3. Carlo Goldoni proti konvencím commedie dell'arte bojoval a prosazoval v divadle **hraní pevného psaného textu**. Je podle Vás v divadle předem napsaný text potřebný? Co improvizace umožňuje, a v čem je naopak podle Vás omezující? Kdyby se divadlo hrálo pouze improvizované, neexistovala by dramatická literatura jako literární druh, který provází evropskou kulturu od antiky. Divadlo je živé umění, tvoří ho herci tady a teď. Přesto literaturu potřebuje. Přemýšlejte, proč? Často právě proto, aby opustilo vyprázdněné konvence a vydalo se novým směrem. Psaný text také cosi z divadla své doby zachytí – a umožňuje další a nové interpretace o celá staletí později. Diskutujte se skupinou. Čemu byste dali přednost – interpretaci textu, nebo improvizaci? Zdůvodněte srozumitelně pro ostatní.

4. Vyzkoušejte si práci divadelního kritika: vybavte si **scénografii** shlédnuté inscenace a popište ji spolužákům. Co Vás nejvíc zaujalo na první pohled? Co všechno bylo na jevišti, jak to vypadalo, jak se s tím hrálo, jak se to měnilo, co Vám to připomínalo. Kde se odehrává příběh a jak to scénografie vystihla? Vzájemně si upřesňujte podrobnosti a všimněte si, kdo co vnímá. Můžete vyjádřit i své dojmy z kostýmů. Není to jen hezké nebo ošklivé oblečení. Vytváří spolu s hercem postavu a její postoj.

5. Pokuste se srozumitelně vyjádřit, o čem hra byla. Zapište si několika slovy **téma**, které pro Vás bylo podstatné. Proč se podle Vás sousedé ze dvou domů hašteřili? Sdílejte se skupinou a diskutujte.

6. Zažili jste někdy ve třídě nebo doma podobné spory? Nemáte ve třídě nějaké znepřátelené skupinky, které vždy najdou důvod k hádce? Když se pak do sebe pustí, nikdo už přesně neví, proč vlastně spor začal. Učitel se marně ptá, co se stalo. Znáte kamarády, sourozence nebo dva zamilované, kteří se neustále provokují, škádlí, hádají a zase usmířují? Vzpomeňte si na konkrétní příklad a vyprávějte o něm ostatním. Opatrně, abyste někoho neurazili a nebyla z toho hádka! Není třeba nikoho obviňovat, spíš si uvědomit, že se nám to stává, i když nejsme zuřiví Italové. Existuje podle Vás důvod takových šarvátek? Proč se snáz vypráví o lidech, kteří nejsou právě přítomní?

7. Která postava se Vám zdála v příběhu nejdůležitější – a proč? Co dělala? Měnila nějak situaci? Posouvala děj příběhu? Jakým konkrétním jednáním? Nebo byla spíš půvabná svým zvláštním charakterem? Bylo pro Vás zajímavé herecké pojetí této postavy? Čím? Porovnejte své dojmy s tím, jak hru vnímali ostatní.

8. Který z herců Vás nejvíc rozesmál a čím přesně? Jakým určitým pohybem nebo mluvním projevem herec/herečka vytvářel/a charakter postavy? Zdála se Vám postava **spojená s hercem**, jako by svoje rysy brala z jeho osobnosti, jako byste spíš viděli samotného herce **jednat v dané situaci**? Nebo se naopak herec **proměňoval** nápadně i **vnější podobou** (kostým, líčení, změna postoje) v někoho úplně jiného, jakoby **odpozorovaného**? Jako by Vám předváděl nějakou bizarní postavičku a bylo přitom jasné, že **charakterizuje s odstupem** kohosi výrazně jiného? Jak proměnění člověka-herce například jiná, neobvyklá výslovnost? Popište, co jste viděl/a srozumitelně ostatním a sdílejte svůj zážitek se skupinou. Pokud jste již stejného herce viděl/a v jiné roli, srovnajte jeho výtvoř s tím, co vytvořil zde.

(Pro zvědavé – zde je ukázka repliky Patrona Fortunata – rybáře, který mluví vlastním `nářečím`, jaké možná někde na ulici zaslechnete. Zkuste vyslovit: „Jedeš! Uf! Skraenské ženské, sakraenské ženské. Jak se ´íká: Kde husy, tam smrad a šteeet, kde ženské tam svár a kleety. Ženskou do ´omu, bueš mít Sodomu. Do ´omu, so´omu.“)

9. Něco navíc – POUZE pro ZLOBIVÉ a TVOŘIVÉ! – přečtěte si ukázku z textu, rozdělte si role a pokuste se na chvíli proměnit v zuřivě vznětlivé Italy a Italky. Ujasněte si vzájemně, co která postava chce a jak se toho snaží dosáhnout. Sledujte, kdy a jak vzniká spor a nebojte se ho pěkně s chutí vyhrotil, je to přece jen hra. Pokud máte ve skupině odvážné komedianty a šašky, zkuste si scénku rozehrát i v prostoru. Když už víte, o čem je, můžete ji zkusit improvizovat – rozdělit se na dvě nepřátelské `rodiny` a vyvolat hádku.

divadlofxšaldy

UKÁZKA – POPRASK NA LAGUNĚ – INSCENAČNÍ ÚPRAVA

Ulice mezi dvěma domy. Sestry Lucietta a Pasqua (starší) z jednoho domu a tři sestry odnaproti Libera (nejstarší), Orsetta a Checca (nejmladší) čekají, až se jejich rybáři vrátí z moře. Toffolo, který by rád chodil s Checcou, se poflakuje kolem holek. Na ulici zastaví kolo – krám s horkou pizzou. Toffolo kouří, na krku má tranzistor. Postaví ho na zem a zapne.

Pasqua (Toffolovi) Ty nemáš co na práci?

Toffolo Mám už vyděláno.

Lucietta (naschvál, když vidí jak na něm Checca může oči nechat) Tak se předved'!

Toffolo Jen si poruč!

Checca (zuří)

Toffolo (přejde k prodavači pizzy) Ukaž, co tam máš. (Dostane pizzu, z které se ještě kouří, zaplatí a donese Luciettě.) Chceš?

Lucietta Proč ne? Díky. (Vezme si. Je horká.)

Toffolo (Pasquě, která to nevidí ráda a ksichtí se na Toffola) Dáte si taky?

Pasqua (neodolá) Pizza. To je moje.

Toffolo (Už méně nadšeně dojde pro jinou pizzu, nerad zaplatí.) Dobré chutnání. (Vidí, že Lucietta nejí.) Tys mi dala košem?

Lucietta Ne. Pálí. Čekám, až vystydne.

Checca (Může se vzteknout. Pak si sama dojde.) Hej! Dej mi taky kousek.

Toffolo (přiloudá se) Tu pizzu platím já.

Checca Nedělej si škodu.

Toffolo Proč?

Checca (s pohledem na Luciettu) Protože nechci. (ostentativně zaplatí)

Toffolo Lucietta si klidně vzala.

Checca Lucietta má chutě, ona je vůbec chtivá. Ale já se nikoho o nic neprosím.

Lucietta A já se snad prosím?

Pasqua Tak dost už.

Toffolo (Checce potichu) Řekla jsi, že ode mě nic nechceš?

divadlofxšaldy

- Checca Odpal!
- Toffolo A já měl ty nejlepší úmysly.
- Checca Jaké?
- Toffolo Zařídím si svojí gondolu a budu vozit turisty po kanálech. Jak jsem v balíku, hned se žením.
- Checca Neříkej!
- Toffolo ...ale když nechceš...
- Checca To byla řeč o pizze.
- Toffolo Už tě nebavím...
- Checca To jsem neřekla.
- Libera Co si to špitáte? (Toffolovi) Vypadni!
- Toffolo Vadím vám tady? (odejde důstojně na druhou stranu k Luciettě)
- Checca (zuří)
- Toffolo (konverzuje nad ženskou prací) S tím vy si vyhrajete pani Pasquo, co?
- Lucietta Ani si nesedneš?
- Checca (Orsettě) Slyšíš to?
- Orsetta Ať si dělají, co chtějí.
- Toffolo Nevyhodíte mě?
- Lucietta Ty jsi blázen!
- Orsetta (Libeře) Vidíš to?
- Checca Vidět to její Titta-Nane...
- Toffolo (Luciettě) Zlodějský oči!
- Lucietta Checca má hezčí.
- Toffolo Kdo? Checca? Ani náhodou.
- Checca (znervózní)
- Lucietta Tobě se nelíbí?

divadlofxšaldy

Toffolo Ani omylem.

Lucietta Říká se jí Čudla.

Toffolo (Chechtá se)

Checce Poslechněte, vy dva, já nejsem hluchá!

Toffolo (Chechtá se, až se zajíká) Pulec...Pulec... Pulec!

Checce Cos to řek?

Orsetta Nevšímej si jich!

Libera Buďte ticho.

Orsetta Aby ses neudávil Beďare.

Toffolo Kde je tady nějaký Beďár?

Orsetta Myslíš, že nevíme, že se ti říká Beďar?

Lucietta To jsi přehnala, ne?

Orsetta Ty buď zticha ty rajdo!

Lucietta Kdo je u tebe rajda, ty Pipino!

Libera Nenavázej se do mých sester...

Pasqua (vstane) Co si to...

Libera Vy buďte radši zticha vy... Harpyje

Pasqua Vy buďte zticha ...Mezero...

Toffolo Ony se snad o mě poperou...

Libera Počkej, až se vrátí ten můj...

Checce A Titta-Nane! Všechno mu povím. Všechno.

A už dávno se perou. A pořádně, jak jen to ženský dovedou.